

Excursieverslag Brunssummerheide: een erwtenmosseltje en neotenie bij vinpootsalamanders

Mai Arets

Op 11 april 2009 verzorgden Corrie Meijer en ik een excursie op de Brunssummerheide als vervolg op de gegeven herpetocursus. Hier komen namelijk levendbarende hagedis, zandhagedis, hazelworm, ringslang en mogelijk nog gladde slang voor. Een gunstige stek dus voor onze praktijkles "reptielen herkennen".

We lieten de amfibieën natuurlijk niet links liggen als we de kans kregen. We onderzochten dan ook de poelen en vennen die we tegenkwamen. Dit is dus een aanvulling voor onze eerder gegeven amfibieëncursus. In het gebied liggen diverse grotere en kleinere vennetjes waar we, met uitzondering van de kamsalamander, drie soorten watersalamanders tegenkwamen. De meest talrijke soort was de vinpootsalamander, die hier profiteert van de zure milieus. Toch komen ook de andere twee soorten in redelijke aantallen voor.

Een aantal jaren geleden bezocht ik één van de poelen.

Hier leefden hoofdzakelijk vinpootsalamanders, deze werden dan ook uitsluitend gevangen. Ik schat dat er toen wel 300 of meer van deze salamanders samen met poelkikkers en middelste groene kikkers leefden. Aan het oppervlak riepen wel 100 poelkikkermannetjes, herkenbaar aan hun gele koppen. Elke keer scheppen met een netje met een doorsnede van zo'n 20 cm leverde toen 2 tot 3 vinpootsalamanders op. Ik ving toen geen andere soorten. Nu, zo'n 6-7 jaar later was het aantal vinpoten duidelijk minder. Ik schat nog slechts een 100-tal dieren.

Maar goed, terug naar de excursie. Zoals gezegd werd hier ook geschept naar amfibieën. Ze werden ook gevangen. En bij het bekijken en determineren van de salamanders viel me een

Neotene vinpootsalamander. Neotenie is het verschijnsel waarbij larven van watersalamanders niet metamorfosereren, maar wel doorgroeien en vaak geslachtsrijp worden.

vinpootmannetje op die iets aan zijn teen had hangen. Het bleek een erwtenmosseltje te zijn. Ik herinnerde me een artikel in de nieuwsbrief Meetnet Amfibieën Mededelingen 23 (augustus 2008). Hierin berichtten Alfons Kelderman en Laura Wood dat ze bij watersalamanders erwtenmosseltjes aan hun tenen zagen. Wij vonden slechts bij één vinpootsalamander een mosseltje. Ook hier zat het mosseltje aan de langste teen. Hoe "weet" dit mosseltje dat het zich aan de grootste teen moet hechten?

29 april 2009 gaven we onze jaarlijkse amfibieën- en reptielenexcursie "Op stap met de paddenman" voor Natuurmonumenten. Aan deze excursie namen de laatste

Vinpootsalamander met erwtenmosseltje aan grootste teen linker voorpoot. Foto's Corrie Meijer

jaren vooral kleine kinderen van 4 tot 10 jaar met hun ouders deel. Een klein aantal volwassenen completeerde de groep. We startten vanaf het bezoekerscentrum en liepen dan naar een klein poeltje waar we meestal twee soorten watersalamanders (kleine- en Alpenwatersalamander), bruine en af en toe groene kikkers vinden. Hier vonden we dit jaar voor het eerst een vinpootsalamander. Vervolgens liepen we dan naar de dieper gelegen vennen. Langs de randen hoopten we dan levendbarende hagedissen te vinden. In één van de grotere

vennen bij de bosrand, waar ook wel eens ringslangen worden gespot, leven diverse soorten amfibieën waaronder gewone pad, waarvan we meestal honderden larven bij de oever vonden, en de eerder genoemde soorten. Omdat hier veel amfibielarven gezien worden, wordt zo min mogelijk geschept. Toch ving we een salamander en wel een neotene vinpoot. Ik dacht iets bijzonders gevangen te hebben, maar volgens Ingo Janssen komt neotenie vaak voor bij vinpoten. Voor ons was het wel leuk om dit verschijnsel te zien.

Boomkikker in de WC

Dat de boomkikker nog maar in enkele gebieden van Nederland voorkomt was me bekend. Een van die gebieden is de Achterhoek waaronder de omgeving van Borculo. Ik was zelf niet bekend met het feit dat de boomkikker ook in de bebouwde kom voor kan komen. Op een avond zaten we in de woonkamer en we hoorden wat vallen. Mijn vrouw ging in de gang en in de keuken op onderzoek uit maar ze kon niets ontdekken. Maar toen ik voor het naar bed gaan op de WC kwam zag ik daar een smurf op de grond liggen. Er was een onweersbui geweest met een beetje wind. Hij zou eraf gewaaid kunnen zijn. Die smurfen

hadden we ooit verzameld van een grootgrutter, die ze cadeau gaf bij de boodschappen. Ik raapte de smurf op om die terug te zetten op het vensterbankje. Daar staat de verzameling, leuk voor de kleinkinderen. Ik keek nog even rond of er nog meer lagen en toen zag ik een "groene smurf". Ik dacht dat kan niet en keek beter en toen zag ik dat het een boomkikker was

met zijn hechtschijfjes. Ik had wel eens foto's gezien van deze soort en herkende meteen de boomkikker. Maar in de natuur zelf had ik ze nog nooit gezien.

Ik heb er meteen een aantal foto's van gemaakt, want ik wist dat anderen mij niet zouden geloven als ik het verhaal zou vertellen. Het beestje liet dat geduldig over zich heen komen. Hem/haar fotograferen in de natuur vergt veel geduld om de kikker te vinden en hem/haar dan nog goed op de foto te zetten ook. Maar nu heb ik als achtergrond de tegels van de WC. Op zich is dat ook een apart gezicht. Intussen ben ik er achter gekomen, dat de kikker voorkomt aan de westkant van Borculo en een beetje van die kant af woon ik. Maar ik woon toch ook weer niet helemaal aan de rand. In de tuin tussen de burens en ons hebben wij een vrij ruig stuk en daar doen we niet zoveel aan onderhoud. Er staan wat hoge struiken, waaronder het krentenboompje.

Foto's: Jo van Dreumel

We trekken daar af en toe wat hoog onkruid weg. Via de takken van deze struik moet hij op het WC raampje terecht zijn gekomen. Dat was ook wel te zien aan de sporen op het raampje de volgende dag. Na de fotosessie heb ik voorzichtig tegen zijn achterpootje getikt om hem/haar weer richting het raampje te doen bewegen. Dat had de kikker liever niet, want dan sloeg het beestje meteen met het pootje achteruit. De eerste keer dat hij/zij dat deed schrok ik. Maar uiteindelijk is de boomkikker toch door het raampje naar buiten gegaan. De kikker klom met zijn hechtschijfjes zo tegen de tegels op. Ook schijnt daarbij zijn buik te helpen. Het was echt geen kleintje 4,5 tot 5 cm groot en dat klimt zo omhoog tegen gladde tegels.

Bij het zien van de foto's reageren de mensen heel verschillend. De een zegt: "Zo'n kikker heb ik nog nooit gezien". De ander: "Wat een griezel, die moet zich bij mij op de WC niet laten zien". Weer een ander: "Die zal wel met ET meegekomen zijn". Ook zijn er bij die willen weten welke prins er tevoorschijn zal komen als je deze kikker kust... Als je het beestje zo in de hoek ziet zitten, dan doet hij erg aandoenlijk aan. Je zou er medelijden mee krijgen!

Jo van Dreumel